

ALISHER NAVOIY ASARLARIDA ILGARI SURILGAN G'OYALAR**Komilova Xurshida Toxirovna***Andijon davlat pedagogika instituti,**Pedagogia fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor***Mamanazarova Gulchiroy Sherzod qizi***Andijon davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti,**Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi, 1-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola Alisher Navoiy ijodiga bag'ishlangan. Maqolada shoirning g'oyaviy qarashlari yoritiladi. Navoiy o'zbek mumtoz adabiyotining buyuk namoyandasidir. Uning asarlari chuqur falsafiy mazmunga ega. Asarlarda inson markaziy o'rinni egallaydi. Insonparvarlik asosiy g'oya sifatida talqin qilinadi. Komil inson tushunchasi keng yoritiladi. Axloqiy poklik muhim masala sifatida ko'rsatiladi. Halollik fazilat sifatida ulug'lanadi. Adolat jamiyat tayanchi sifatida baholanadi. Adolatsizlik keskin qoralanadi. Hukmdor mas'uliyati alohida ta'kidlanadi. Xalq manfaatlari ustuvor qo'yiladi. Ilm-ma'rifat inson kamolotining asosi sifatida qaraladi. Ilm nur deb talqin etiladi. Jaholat zulmat sifatida baholanadi. Bilimli inson ulug'lanadi. Donolik yuksak fazilat hisoblanadi. Tafakkur muhim o'rin tutadi. Tarbiya masalasi e'tibordan chetda qolmaydi. Axloqiy kamolot zarur deb hisoblanadi. Vatansparvarlik g'oyasi keng ochib beriladi. Ona tiliga muhabbat targ'ib qilinadi. Turkiy tilning boyligi ko'rsatib beriladi. Milliy o'zlik masalasi yoritiladi. Navoiy til taraqqiyotiga hissa qo'shgan. Asarlar tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ular yosh avlod uchun muhimdir. Maqolada "Xamsa" tahlil qilinadi. Dostonlardagi g'oyalar ochib beriladi. "Mahbub ul-qulub" muhim manba sifatida qaraladi. Asardagi pand-nasihatlilar tahlil qilinadi. "Muhokamat ul-lug'atayn" alohida o'rganiladi. Undagi ilmiy fikrlar yoritiladi. Maqola nazariy tahlilga asoslanadi. Ilmiy yondashuv qo'llaniladi. G'oyalar tizimli ko'rib chiqiladi. Mantiqiy xulosalar chiqariladi. Ijtimoiy ahamiyat ochib beriladi. Ma'naviy qadriyatlar tahlil qilinadi. Axloq va jamiyat bog'liqligi ko'rsatiladi. Inson va jamiyat munosabati yoritiladi. Ezgulik g'oyasi ustuvor sanaladi. Yomonlik qoralanadi. Mehr-oqibat targ'ib qilinadi. Do'stlik qadrlanadi. Sadoqat fazilat sifatida talqin qilinadi. Adabiyotning tarbiyaviy roli ochiladi. Navoiy ijodi namunaviy hisoblanadi. Asarlar bugun ham dolzarbdir. Ular zamonaviy jamiyat uchun muhimdir. Maqola ta'lim jarayonida foydalidir. Talabalar uchun manba bo'la oladi. Tadqiqotchilar uchun ahamiyatlidir. Adabiyotshunoslikka xizmat qiladi. Ilmiy xulosalar beriladi. Tahlillar asosli keltiriladi. Maqola ma'naviy ahamiyatga ega. Tarbiyaviy jihatlar ochib beriladi. G'oyalar umumlashtiriladi. Natijalar bayon etiladi. Ilmiy uslub saqlanadi. Tizimlilik ta'minlanadi. Mantiqiy izchillik kuzatiladi. Maqola umumiy xulosa bilan yakunlanadi. Ushbu tadqiqot Navoiy merosini anglashga xizmat qiladi. Asarlar chuqurroq tushuniladi. G'oyalar mohiyati ochiladi. Maqola ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: *G'oya, insonparvarlik, adolat, ilm-ma'rifat, komil inson, mumtoz adabiyot.*

Annotation: *This article is devoted to the work of Alisher Navoi. The article covers the ideological views of the poet. Navoi is a great exponent of Uzbek classical literature. His works have a deep philosophical content. This article is devoted to the work of Alisher Navoi. The article covers the ideological views of the poet. Navoi is a great exponent of Uzbek classical literature. His works have a deep philosophical content. In works, man occupies a central place. Humanity is interpreted as the main idea. The concept of perfect man is widely covered. Moral purity is cited as an important issue. Honesty is glorified as a virtue. Justice is assessed as the backbone of society. Injustice is sharply condemned. The responsibility of the ruler is highlighted. Public interests are prioritized. Knowledge is seen as the basis of human maturation. Science is interpreted as light. Ignorance is assessed as darkness. A knowledgeable person is glorified. Wisdom is considered a high quality. Knowledge is seen as the basis of human maturation. Science is interpreted as light. Ignorance is assessed as darkness. A knowledgeable person is glorified. Wisdom is considered a high quality. Thinking plays an important role. Knowledge is seen as the basis of human maturation. Science is interpreted as light. Ignorance is assessed as darkness. A knowledgeable person is glorified. Wisdom is considered a high quality. Thinking plays an important role. The issue of upbringing does not go unnoticed. Moral maturity is considered necessary. The idea of patriotism is widely revealed. Love for the native language is promoted. The richness of the Turkic language is shown. The issue of national identity is covered. Navoi contributed to the development of the language. Works are of educational importance. They are important for the younger generation. The article analyzes "Khamisa". Ideas in the epics are revealed. "Mahbub ul-qulub" is regarded as an important source. The pand-admonitions in the work are analyzed. "Discussion ul-lexicatayn" is studied separately. Ideas in the epics are revealed. "Mahbub ul-qulub" is regarded as an important source. The pand-admonitions in the work are analyzed. "Discussion ul-lexicatayn" is studied separately. Scientific thoughts in it are illuminated. Ideas in the epics are revealed. "Mahbub ul-qulub" is regarded as an important source. The pand-admonitions in the work are analyzed. "Discussion ul-lexicatayn" is studied separately. Scientific thoughts in it are illuminated. The article is based on theoretical analysis. A scientific approach is used. Ideas are examined systematically. Logical conclusions are drawn. Social significance is revealed. Spiritual values are analyzed. Ethics*

and society are shown to be connected. The attitude of Man and society is illuminated. The idea of goodness is considered a priority. Evil is condemned. Kindness is promoted. Friendship is appreciated. Loyalty is interpreted as virtue. The educational role of literature opens. Navoi's work is considered exemplary. The works are still relevant today. They are important to modern society. Friendship is appreciated. Loyalty is interpreted as virtue. The educational role of literature opens. Navoi's work is considered exemplary. The works are still relevant today. They are important to modern society. The article is useful in the educational process. It can be a resource for students. Significant for researchers. Serves literary studies. Scientific conclusions are given. Analyses are reasonably cited. The article is of spiritual importance. Educational aspects are revealed. Ideas are generalized. The results are described. Scientific style is maintained. Systematicity is ensured. Logical consistency is observed. The article concludes with a general conclusion. This study serves to understand the heritage of Navoi. Works are understood more deeply. The essence of ideas opens up. The article is of scientific importance.

Keywords: *idea, humanity, Justice, Science and enlightenment, perfect man, classical literature.*

KIRISH

Alisher Navoiy o'zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyandasi bo'lib, uning asarlari nafaqat badiiy, balki falsafiy va axloqiy mazmuni bilan ham alohida ahamiyat kasb etadi. Navoiy ijodida inson va jamiyat muammolari, axloqiy poklik, adolatli boshqaruv, ilm va ma'rifat masalalari yetakchi o'rin egallaydi. Shu sababli uning asarlarida ilgari surilgan g'oyalarni o'rganish bugungi kunda ham dolzarb hisoblanadi.

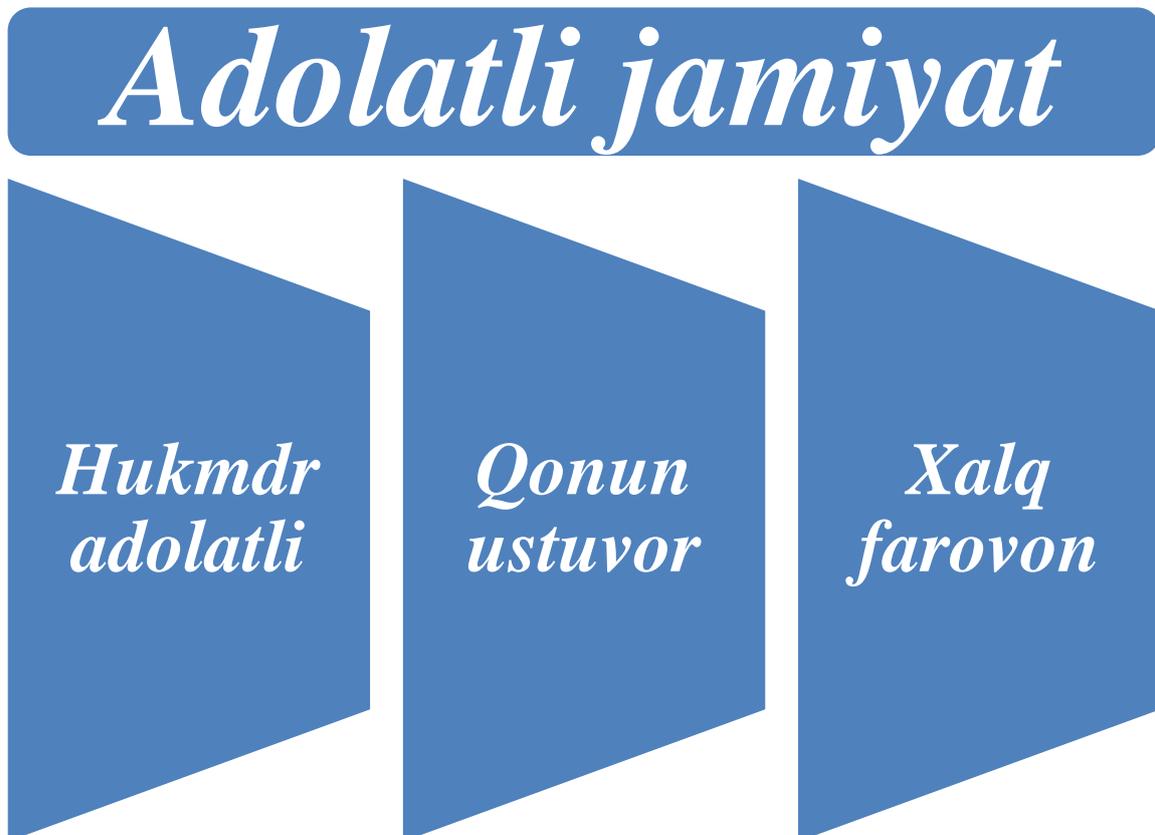
Navoiy ijodining markazida inson turadi. Shoir insonni yaratilmishlarning eng ulug'i sifatida ulug'laydi. "Mahbub ul-qulub" asarida u komil insonni axloqan pok, ma'nan yetuk va jamiyatga foydali shaxs sifatida tasvirlaydi. Navoiy nazarida insonning qadri boylik yoki mansab bilan emas, balki uning ezgu amallari bilan belgilanadi.

1-rasm. Komil inson g'oyasi sxemasi

Alisher Navoiy asarlarida adolat tushunchasi davlat va jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida talqin qilinadi. “Saddi Iskandariy” dostonida Iskandar obrazi orqali adolatli hukmdor timsoli yaratiladi. Shoir hukmdorlarni xalq manfaatini koʻzlashga, zulm va zoʻravonlikdan yiroq boʻlishga chaqiradi.

2-rasm. Adolatli jamiyat modeli

Navoiy ilmni inson kamolotining eng muhim vositasi deb biladi. Uning asarlarida ilmi inson doimo ulugʻlanadi, johillik esa qattiq qoralanadi. “Xamsa”

dostonlarida bilimli va dono qahramonlar orqali ilmning jamiyat hayotidagi o'rnini ochib beriladi. Shoir ilmni nurga, jaholatni esa zulmatga qiyoslaydi.

Alisher Navoiy turkiy til va milliy adabiyot rivojiga ulkan hissa qo'shgan. "Muhokamat ul-lug'atayn" asarida u turkiy tilning boyligi va ifoda imkoniyatlarini ilmiy asosda isbotlaydi. Bu asar orqali Navoiy vatanparvarlik va milliy o'zlik g'oyasini ilgari suradi.

3-rasm. Navoiy ijodidagi vatanparvarlik g'oyasi

Alisher Navoiy "Xamsa"si mamlakatimiz ta'lim tizimining deyarli barcha bosqichlarida alohida e'tibor bilan o'qitiladigan modullardandir. Xususan, bakalavriyat bosqichlarining Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi o'quv rejadagi "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi" nomli fanda Sharq uyg'onish davri mutafakkirlari mavzusida hamda "Filologiya va tillarni o'qitish" yo'nalishi o'quv rejasiga kiritilgan "O'zbek mumtoz va milliy uyg'onish adabiyoti" hamda yangilangan o'quv rejadagi "Navoiyshunoslik" fanlari dasturlarida Navoiy "Xamsa"sinin yaratilishi masalasi alohida mavzu sifatida o'rganilmoqda.

Adabiyot darslarida o'qilgan asar bo'yicha talabalarga tayyor xulosalar berilmasligi kerak. O'rganilayotgan badiiy asarning har bir tarbiyalanuvchi o'z qalbidan, tafakkuridan o'zicha ta'sirlanish, o'zi istagan xulosaga kelishi lozim. Bunday holatni yuzaga keltirish uchun o'qituvchi ijodkor bo'lishi, adabiyot darslari esa badiiy matnning joziba qudratini oshirishga qaratilgan bo'lishi va o'quvchilarni badiiy hodisadan zavqlana bilishga yo'naltirilgan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Badiiy asar talaba- o'quvchilarning ko'ngil mulkiga aylanishi, ularning hissiyotlariga ta'sir etishi uchun o'qituvchi badiiy asar bilan tarbiyalanuvchilar orasida vositachilik qiladi.

Albatta, bunday vazifalarni amalga oshirish o'qituvchining zimmasiga tushadi. Biz "Alisher Navoiyning ma'rifiy-ta'limiy asarlari va tarbiyaviy g'oyalari o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda o'tishning o'ziga xos usullarini ishlab chiqishga harakat qildik. Bu esa tadqiqotning amaliy va nazariy jihatlaridan amaliy mashg'ulotlar jarayonida foydalanishga imkon beradi.

"Alisher Navoiy "Xamsa"sining yaratilishi modulidan mashq-topshiriqlar
1-topshiriq

I. Ushbu bayt haqida ma'lumot va fikrlaringizni ifodalang:

Tor ini sichqonga solib erdi g'am,

Quyrug'iga bog'ladi g'irbol ham.

1. Baytning vazni va manbaini aniqlashga intiling.
2. Mazmunini izohlang, qanday badiiy hodisalar kuzatiladi?
3. Bayt qanday munosabat bilan keltirilgan?

Assesment

<p>Test</p> <p>1. Alisher Navoiyning "Lison ut-tayr" dostonida Hudhud obrazi qanday ma'no tashuvchi timsol sanaladi?</p> <p>A) Oliy ideal - Tangri obrazini B) Piri komil obrazini S) Haqqa oshiq tolib obrazini</p> <p>2. Shayx San'on hikoyati dostonida qanday vazifani bajargan?</p> <p>A) maqsadga intilish va yetishish g'oyasini ifodalagan B) Ilohiy va insoniy ishqning farqini ko'rsatgan S) Simurg'ga qanday yetishish yo'lini o'rgatgan</p>	<p>Muammoli topshiriq</p> <p>Dostondagi ishq, ma'rifat g'oyalarini hozirgi zamonga bog'lab tushuntirib berishingiz kerak. Qo'lingizda faqat doston matni bor. Qanday yo'l tutardingiz.</p>
<p>Simptom</p> <p>Alisher Navoiyning "Lison ut-tayr" dostonidagi Hudhud tilidan Simurg'ga ta'rif bering.</p>	<p>Amaliy ko'nikma</p> <p>"Lison ut-tayr"dagi Hudhud qushlarni Simurg' sari safarga chorlagan va "Shayx San'on" hikoyatidan keyingi holatini o'zaro solishtiring.</p>

Assesmentga javob

<p>Test 1-B 2-A</p>	<p>Muammoli vaziyat Avvalo ilohiy ishq, ma'rifat haqidagi dostonidan o'rin olgan hikoyatlarni aytib, tahlil qilish asnosida ishqni idealga intilish, ma'rifatni esa idealning sifatlarini anglash sifatida tahlil qilish mumkin. Natijada talabalarda muayyan xulosa hosil bo'ladi.</p>
<p>Simptom Hudhud Simurg'ga ta'rif berarkan, uni zoti Yagona, sifatida esa mingdan ortiq, har bir qush unga asliyati bilan bog'liqdir, deydi.</p>	<p>Amaliy ko'nikma Qushlar "Shayx San'on" hikoyatidan oldin qushlar Simurg'ga borish yo'lidan qanday bahona qilib qaytishni mo'ljallagan bo'lsalar, hikoyat ta'sirida ular ruhiyatida keskin o'zgarish sodir bo'ladi. Endi ular Hudhuddan Simurg' tomon qanday qilib tezroq yetib borish haqida so'ray boshlaydilar.</p>

Milliy Istiqlolning dastlabki kunlaridan boshlab xalq ma'naviy salohiyatini yuksaltirish davlat miqyosidagi eng ustuvor vazifa sifatida belgilab olindi. Ayniqsa, milliy til va milliy adabiyotning o'qitilishi bilan bog'liq kechiktirib bo'lmaydigan masalalarni alohida ta'kidlash o'rinlidir. Shu jihatdan ming yillik tarixga ega bo'lgan sharqona ta'lim-tarbiya qadriyatlarini saqlab qolgan holda, so'nggi bir necha asr davomida muttasil taraqqiy etib kelayotgan g'arb davlatlari ta'lim tizimidagi yutuqlar, qo'lga kiritilgan natija va joriy etilayotgan innovatsiyalardan chetda qolmaslik, ulardan foydalangan holda milliy ta'lim tizimimizning samaradorligi va raqobatbardoshligini yanada oshirish eng muhim vazifalardan ekanligi hech kim uchun sir emas.

Bugungi talaba uchun ma'lumot berish va ma'lumot olishning o'zi kifoya emas, albatta. Binobarin "Alisher Navoiy "Xamsa"sining yaratilishi" modulini o'qitishda ham ustuvor yo'nalishlarni aniq belgilab olish, ilg'or xorijiy tajribalardan unumli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Zero hazrat Navoiy me'rosining haqiqiy vorislari sifatida mamlakatimiz yoshlari, filolog va adabiyotshunos mutaxassislari bu borada - navoiyshunoslik borasida raqobatbardosh kadrlar bo'lib yetishishi modulni o'qitishdan ko'zlangan asosiy maqsaddir.

Xamsanavislik tarixi va Alisher Navoiy "Xamsa"sining yaratilishi masalasi navoiyshunoslik ilmi hamda "Filologiya va tillarni o'qitish" ta'lim yo'nalishi o'quv rejasiga kiritilgan "Navoiyshunoslik" fanining eng murakkab va muhim tarkibiy

qismlaridan biridir. Ayni kunlarga qadar dunyoning turli ilmiy markazlarida jiddiy izlanishlar doirasida tadqiq etilayotgan mazkur masalani ta'lim jarayonida o'rganish va o'rgatish pedagog-tadqiqotchidan alohida mas'uliyat, nazariy bilimlar majmui va amaliy ko'nikmalarni talab etadi.

Navoiyshunoslikning hudud va chegarasiz geografiyasi, dunyoning beshta mamlakatida hazrat xotirasi uchun haykal o'rnatilganligi bobokalonimizning nafaqat millat, balki butun insoniyat oldidagi buyuk xizmatlarining yuksak e'tirofidir. Binobarin, dunyoning turli chekkalarida Alisher Navoiy hayoti va adabiy merosi, xususan "Xamsa"dek inson tafakkurining cheksiz qirralaridan guvohlik beruvchi monumental asar tadqiqi va ta'limi bilan bog'liq erishilgan natijalar yutuqlar va ilg'or tajribalardan bahramand bo'lish, o'z navbatida, navoiyshunoslikning tom ma'nodagi markazi bo'lgan mamlakatimiz ilmiy jamoatchiligi tomonidan erishilgan yutuqlardan dunyo ahlini bahramand etish bugungi kunning dolzarb va ustuvor vazifalaridandir.

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiy asarlarida ilgari surilgan g'oyalar chuqur falsafiy, axloqiy va ma'naviy mazmunga ega bo'lib, ular o'z davri bilan cheklanib qolmagan. Shoir ilgari surgan insonparvarlik, komil inson, adolat, ilm-ma'rifat va vatanparvarlik g'oyalari bugungi jamiyat taraqqiyoti uchun ham dolzarb hisoblanadi. Navoiy ijodi insonni ezgulikka, halollikka va adolatga chorlaydi hamda jamiyatda sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Uning asarlari yosh avlodni ma'naviy yetuk, bilimli va mas'uliyatli shaxs etib tarbiyalashda muhim manba bo'lib qolmoqda. Shu bois Alisher Navoiy merosini chuqur o'rganish, targ'ib etish va ta'lim jarayonida keng qo'llash hozirgi davrda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Navoiy A. Xamsa. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2011.
2. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: Fan, 2009.
3. Navoiy A. Muhokamat ul-lug'atayn. – Toshkent: O'zbekiston, 2014.
4. Navoiy A. Lison ut-tayr. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012.
5. Komilov N. Navoiy va tasavvuf. – Toshkent: Fan, 2007.
6. Haqqoniy A. Alisher Navoiy falsafasi. – Toshkent: Sharq, 2010.
7. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
8. Yo'ldoshev Q. Mumtoz adabiyot va zamonaviy tafakkur. – Toshkent: Akademnashr, 2016.

9. Is'hoqov Yo. Navoiyshunoslik masalalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
10. Abdurahmonov G', Rustamov A. O'zbek adabiy tili tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2006.
11. Sirojiddinov Sh. Alisher Navoiy va adabiy muhit. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
12. To'raqulov X. Sharq mutafakkirlari ta'lim-tarbiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2013.
13. Usmonov S. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari – Milliy ma'naviyat va ta'limni rivojlantirishga oid hujjatlar.